Turkish Studies *Language and Literature*

Volume 14 Issue 4, 2019, p. 2247-2260

DOI: 10.29228/TurkishStudies.37376

ISSN: 2667-5641

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 20.09.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 25.12.2019

📅 *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (18.12.2019)-Referee 2 (22.12.2019)

This article was checked by turnitin.

MAKSİM GORKİ'NİN ANA ESERİ ÜZERİNDEN SOSYALİST REALİZM VE EDEBİYATTA PROPAGANDA-ANTİPROPAGANDA

*Reşat YILDIZ**

ÖZ

Edebiyatın toplumlar üzerindeki etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Bu etki, zaman zaman bir yönetim sistemi için propaganda aracı olarak kullanılabilirken, mevcut sistemin muhalifi için ise antipropagandaya dönüşebilmektedir. Edebiyat, olduğu sosyolojik yapı içerisindeki etkileşimin niteliği ve kullanılan ölçütler doğrultusunda belirli akımlar içerisine konularak sınıflandırılmıştır. Bu akımlar, metnin türü, ele alındığı dönem, coğrafi, politik, ekonomik ve dini yapıya göre değişebilmektedir. Çalışmada ele alınacak olan sosyalist realizm akımı da kendine özgü niteliklere sahiptir. Rusya'da ortaya çıkmış olan sosyalist realizm, dönemin siyasi yapısının edebiyata yansımalarıdır denilebilir. Makalede söz konusu akımın oluşum süreci, önemli yazarları ve uygulama alanındaki yansımalarından örnekler verilecektir. Dönemin önemli yazarı ve sosyalist realizmin oluşumunda öncü sayılan Maksim Gorki'nin "Ana" adlı eserinden seçilecek örneklerle akımın toplum üzerindeki etkisi ve genel anlamda edebiyatın bir propaganda-antipropaganda aracı olarak yansımaları incelenecektir. Makalede ayrıca, ele alınan eserdeki kahramanlar üzerinden sosyalist realist akımda oldukça önemli bir kavram olan ruhsal diyalektiğin önemine de değinilecektir. Bireyin içsel gelişiminin ve dönüşümünün ruhsal diyalektik şeklinde kavramsallaştırılarak belirli bir amaç doğrultusunda sözü edilen akım içerisinde bir propaganda aracı olarak kullanılmasının altı çizilecektir. Böylelikle edebiyatın, yönetim sistemlerinin, toplumun ve bireyin negatif ve pozitif etkilerine değinilecektir. Başka bir deyişle edebiyatın, yönetim sistemlerinin ve ideolojilerin etkisi altında toplumu manipüle edebilme potansiyeline değinilirken, aynı zamanda sistemin sekillenmesindeki yeri vurgulanacaktır. Ayrıca incelenen eserin, edebiyat alanında çalışanlar için farklı bir analizi yapılırken, sosyalist realist akıma başka bir açıdan da değinilmiş olacaktır.

* Arş Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, E-posta: resatyildiz27@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Sosyalist realizm, Ana, Gorki, Propaganda.

SOCIALIST REALISM AND PROPAGANDA-ANTIPROPAGANDA IN LITERATURE: MAXIM GORKY'S *MOTHER*

ABSTRACT

The effect of literature on societies is an indisputable fact. This effect can sometimes be used not only as a tool for propaganda by a system of government, but also as a tool for antipropaganda by the opposition to the existing system. Literature has always been classified into certain movements in line with the criteria used and the nature of the interaction within the sociological structure in which it was formed. These trends may vary according to the type of text, the period in which it is handled, the geographical, political, economic and religious structure behind it. The movement of socialist realism discussed in this study has its own characteristics, as well. Having emerged in Russia, socialist realism is a reflection of the political structure of the period on literature. In this article, the formation process of the movement, important authors and reflections in the literary environment will be exemplified. The influence of the movement on society and the use of literature as a means of propaganda and antipropaganda will be examined by means of examples selected from *Mother* by Maxim Gorky, an important author of the period and considered a pioneer in the formation of socialist realism. In this article, the importance of spiritual dialectic, which is a very important concept in the socialist realist movement, will be discussed through the heroes in the work. It will be emphasized that the use of spiritual dialectic as a propaganda tool in the transformation of society and the individual. Thus, negative and positive effects of literature on systems of government will be discussed. In other words, while discussing the potential of literature to manipulate society under certain systems of government and ideologies, this article will also emphasize literature's role in shaping the system. In addition, Gorky's novel will be approached from a different angle while the socialist realist movement will be discussed accordingly.

STRUCTURED ABSTRACT

Socialist realism is a literary movement in which political style emerges very prominently as a means of propaganda and antipropaganda in literature. In the works written in the style of socialist realism, the virtues of the socialist individual and society are explained and the socialist order is propagated. At the same time, the individual and the society of the opposing system are told to the reader as low quality and thus the antipropaganda of the opposing system is made.

Lenin, the leader of socialism in Russia, described the pragmatic paradigm of socialist art in his article titled *Party Organization and Party Literature* (Partiynaya organizatsiya i partiynaya literatura), which he wrote in November 1905:

“A Literary work cannot be a means of profit for individuals or a particular group. It is not an individual work independent of proletarian society. A literary work is part of the general proletarian approach. These works must be a screw of social democratic mechanism, a caster and a conscious pioneer of the working class. Newspapers should be the organ of the Party's different organizations, the authors should be part of the Party organs, publishers, libraries, reading rooms and book sellers should be under the full control of the Party”

From these sentences, it can be understood that literature can be used as a tool for a purpose. The reflection of this approach to literature was expressed as follows in a meeting on 20 May 1932:

“The most basic expectation from the authors is that they write the truth, inevitably depict our truth in a dialectical and realistic way. The basic method of Soviet literature should be socialist in this way ”

Thus, this literary movement was first expressed in this meeting with the definition of socialist realism. However, in some sources it is stated that the definition of socialist realism was put forward in 1934. Although the movement was defined between 1930 and 1935, the reflections of socialist ideology on literature were more retroactive. It is seen that in the 19th century Tsarist Russia socialist thought began to spread among the writers. The initiators of socialist ideology and the first inspirations of the socialist realist movement were: Alexander Ivanovich Herzen (1812-1870), Nikolay Platonovich Ogaryov (1813-1877), Nikolay Alexandrovich Dobrolyubov (1836-1861), Dimitri Ivanovich Pisaryev (1840-1868) and Nikolay Gavrilovich Chernyshevsky (1828-1889). These names were accepted as pioneers in spreading Marxist thought in Russia. Especially Chernyshevsky was a very important writer in this respect. In one of his works, Lenin referred to Chernyshevsky's novel 'What Is to Be Done?' (Shto delat) with these words:

“In general, the majority of society knows that the utopian work of Chernyshevsky is a secret conversation of a small intellectual group on the transition of Russian society to socialism in his novel What Is to Be Done?”

In another article, Lenin described the influence of the authors on the system as follows:

“Turgenev's withdrawal of society into a moderate monarchy and aristocratic constitution was repulsed by Chernyshevsky and Dobrolyubov's peasant democracy”

Socialist tendency, which began in the 19th century in literature, can be said to be seen in practice with Maksim Gorky's novel *Mother* (Mat) 1906 and his play *Enemies* (Vragi). It is seen that this new artistic movement became stronger in the periods when the struggle for revolution was most fervent. Although Gorky's 'Mother' and 'Enemies' are accepted as the leading works of the movement, there are many writers who wrote under the influence of the movement from the beginning of the 20th century. Aleksandr Serafimovich's (1863-1949) novel *'The Iron Flood'* (Jelezni potok-1924), Fyodor Gladkov's (1883-1958) novel *'Cement'* (Tsement-1925), Dimitri Furmanov's (1891-1926) novel *'The Capayev'* (Capayev-1923), Aleksandr Fadayev's (1901-1956)

novel '*The Rout*' (Razgrom-1924), Boris Lavrenyov's (1891-1959) short story '*The Forty First*' (Sorok perviy-1924,) and Vsevolod Vitalievich Vishnevsky's (1900-1951) play '*Optimistic Tragedy*' (Optimisticheskaya tragediya-1933) are shown as a sample of the current influences.

This artistic method has been expressed in different ways such as proletarian realism, new social realism or dynamic and active socialist realism until the definition of socialist realism. The most prominent feature of the socialist realist approach is the exaltation of the socialist lifestyle, and the reflection of tsarism and other systems in the form of propaganda-antipropaganda. Another important feature of the movement is the spiritual dialectic aspect of the characters. When we look at the concept of dialectic in general, it can be expressed as a phenomenon that emerges stronger between two opposites. In other words, it can be said that dialectics is a thesis, antithesis and synthesis trilogy. Inferences experienced through the process of internal discussions are expressed as spiritual dialectics in the socialist realist movement. The hero undergoes a spiritual transformation through discussions within himself. The reader clearly sees this heroic development, which is deliberately created by the author because the reader is asked to pay attention to the positive transformation in heroes. Here, it would be correct to refer to Stalin's statement that "writers are engineers of the human soul". For example, in a socialist realist work written under the influence of the movement, a rebirth and rapid internal development and external reflection are seen with a peasant character's learning of socialist ideals and the transition to the socialist system. The author of the work explains the source of this spiritual development, either openly or secretly, intertwined with socialist thought.

As a result, it is seen on the theoretical and practical level that the works dealt with for certain purposes in literature can be the means of ideological propaganda-antipropaganda. For this purpose, the positive and negative qualities of the characters can be emphasized. In socialist realism, the homogeneous structure of society and the individual and its parallel transformation are brought to the eyes of the reader directly towards the goals of ideology.

Keywords: Socialist realism, Mother, Gorky, Propaganda.

Giriş

Tarihi boyunca muhtelif ölçütlere dayandırılarak belirli sanatsal akımlar ortaya çıkmıştır. Her akım, bulunduğu dönemin sosyal, politik, dini ve ekonomik özelliklerini sadece edebiyat değil farklı sanat dalları üzerinden yansıtmıştır. Bu durum sosyalist realizmde oldukça belirgindir. Akım, genel anlamda sanatın bütün alanlarında sosyalist bakış açısının hâkim olması gerektiğini ve sosyalist yaklaşımın realist öğeler üzerinden tasvirini amaç edinmiştir. Sosyalist realizm, Türkçede toplumsal gerçekçilik olarak da ifade edilebilmektedir. Akıma edebiyat çerçevesinde bakıldığında, yöntem mi üslup mu olduğu üzerine tartışmalar da yaşanmıştır. İlk başlarda edebi bir yöntem olarak ele alınmıştır ancak sonraki yıllarda edebi üslup olarak ifade edilmiştir. Tanımlanması ve nitelikleri üzerine tartışmalar olmuş olsa da, bu edebi olgunun dönemsel varlığı karşı çıkılamaz bir gerçektir. Sosyalist realist sanat anlayışı, Marksist teorinin bir tür sunumu, başka bir ifadeyle propaganda aracı olmuştur (Popov, 2013: 161-163).

Tarihsel ve Kavramsal Olarak Sosyalist Realizm

Sosyalizmin Rusya'daki önderi sayılan Lenin, Kasım 1905'de yazmış olduğu *Parti Organizasyonu ve Parti Edebiyatı* (Partiynaya organizatsiya i partiynaya literatura) adlı makalesinde sosyalist sanat anlayışının pragmatik paradigmasını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Edebi eser bireylerin ya da belirli bir grubun kâr aracı olamaz. O, proleter toplumdaki bağımsız bireysel bir iş değildir. Edebi eser genel proleter yaklaşımın bir parçasıdır. Bu eserler sosyal demokratik mekanizmanın bir vidası, bir tekeri ve işçi sınıfının bilinçli bir öncüsü olmalıdır. Gazeteler Parti'nin farklı organizasyonlarının organı olmalıdır, yazarlar kesinlikle Parti organları içinde yer almalıdır, yayınevleri, kütüphaneler, okuma odaları ve kitap satanlar, tamamen Parti'nin kontrolü altında olmalıdır. Bütün bunların takipçisi sosyalist proleterler olmalıdır” (Lenin, 1968: 100-101).

Bu cümlelerden, edebiyatın bir amaç için araç olarak kullanılabileceği anlaşılabilmektedir. Bu yaklaşımın edebiyata yansımaları, dönemin yazarlarından oluşan bir edebiyat topluluğu 20 Mayıs 1932'de yapmış oldukları bir toplantıda şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Yazarlardan en temel beklenti şudur: doğruları yazmalarıdır, doğrularımızı kaçınılmaz olarak, diyalektik ve gerçekçi bir yolla tasvir etmeleridir. Sovyet edebiyatının temel yöntemi, bu şekilde sosyalistçe olmalıdır” (Ermolayev, 1968: 295).

Böylelikle bu edebi akım, ilk olarak bu toplantıda sosyalist realizm tanımı ile dillendirilmiştir (Ermolayev, 1968: 295). Sosyalist realizm üzerine önemli bir Türkçe çalışma olan Leyla Tağızade'nin *Sosyalist Realizm: Kökeni, Oluşumu Süreci ve Kavramı* adlı makalede sosyalist realizm tanımının Politbüro'da oluşturulan bir komisyonda alındığını ve 23 Mayıs 1932'de komisyonda üye olan İvan Gronskey'in edebiyat gazetesinde yayımlandığını belirtmiştir. Belirtilen tarih çalışmamızda verilen bilgiye koşut niteliktedir zira 20 Mayıs'ta alınan bir kararla adı konulan bu akımın 23 Mayıs'ta edebi bir gazetede yayımlanarak halka sunulduğu görülmektedir. Tağızade'nin makalesinde ayrıca, Politbüro'da kurulan komisyonun üst düzey komünist parti üyelerinin Stalin ve Kaganoviç, Politbüro üyesi, Postişev Politbüro yedek üyesi, Stetskiy (merkezi komitede ajitasyon ve propaganda sorumlusu) son olarak komisyonun tek edebiyatçısı olan Gronskey'den oluştuğu belirtilmiştir (Tağızade, 2006: 17-18). Bu tarih dışında, bazı kaynaklarda bu edebi akımın adının Ağustos 1934'de konulduğu da ifade edilmektedir (Pern, 2010: 533-534).

Sosyalist realizm, tanım olarak bu yıllarda ortaya çıkmış olsa da ideolojinin edebiyata yansımaları daha gerilere dayanmaktadır. 19. yüzyıl Çarlık Rusya'sında sosyalist düşüncenin yazarlar arasında yayılmaya başladığı görülmektedir. Rus edebiyat tarihi araştırmaları için önemli bir kaynak sayılan Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi yayını '4 Ciltte Rus Edebiyatı Tarihi' (İstoriya russkoy literaturı v 4 h tomah) adlı eserde bu döneme geçiş şu şekilde ifade edilmektedir: “19. yüzyılın ikinci yarısında Rus edebiyatına hakim olan realizm, bu yüzyılın sonuna doğru yerini yeni arayışlara bırakmıştır. Bu arayışın sonunda sosyalist realist akımın geliştiği yeni bir sanatsal yöntem bulunmuştur” (Buşmin vd., 1983: 37; <http://feb-web.ru/feb/irl/default.asp>). Sosyalist düşüncenin 19. yüzyıldaki önemli yazarları olarak Aleksandr İvanoviç Herzen (1812-1870), Nikolay Platonoviç Ogaryov (1813-1877), Nikolay Aleksandroviç Dobrolyubov (1836-1861), Dimitri İvanoviç Pisaryev (1840-1868) ve Nikolay Gavriloviç Çernişevski (1828-1889) gösterilirler. Bu isimler, Marksist düşüncenin Rusya'da yayılmasını sağlayan öncüler olarak kabul edilmişlerdir (Yudin, 2013: 214). Bilhassa Çernişevski bu açıdan oldukça önemli bir yazardır. Lenin bir çalışmada Çernişevski'nin 'Nasıl Yapmalı' (Şto delat) romanına şu sözlerle atıfta bulunmuştur:

“Genel olarak toplumun çoğunluğu Çernişevski'nin ütöpik bir eseri olanı 'Ne Yapmalı' isimli romanında Rus toplumunun sosyalizme geçişi üzerine küçük bir entelektüel gurubun rüya niteliğinde gizli bir konuşması olduğunu bilir.” Başka bir yazısında Lenin yazarların sisteme

etkisini şu sözlerle ifade etmiştir “*Turgenyev’in toplumu ılımlı monarşi ve aristokratik anayasaya çekişi Çernişevski ve Dobrolyubov’un köylü demokrasisiyle püskürtülmüştür*” (Lenin, 1969: 582, Rezikova, 1932: 113).

Edebiyatta 19. yüzyılda başlamış olan bu sosyalist eğilimin, Maksim Gorki’nin 1906’da yazdığı ‘Ana’ (Mat) adlı romanı ve aynı tarihte kaleme aldığı ‘Düşmanlar’ (Vragi) adlı oyunu ile uygulamada ete ve kemiğe büründüğü söylenebilir. Bu yeni sanatsal akımın, devrim mücadelesinin en alevli olduğu dönemlerde güçlendiği görülmektedir. Gorki’nin ‘Ana’ ve ‘Düşmanlar’ adlı çalışmaları akımın öncü eserleri sayılsa da, 20. yüzyılın başlarından itibaren akımın etkisinde başka eserler kaleme alan birçok yazar bulunmaktadır. Aleksandr Serafimoviç’in (1863-1949) ‘Demir Seli’ (Jeleznıy potok-1924) romanı, Fyodr Gladkov’un (1883-1958) ‘Çimento’ (Tsement-1925) adlı romanı, Dimitri Furmanov’un (1891-1926) ‘Çapayev’ (Çapayev-1923) romanı, Aleksandr Fadayev’in (1901-1956) ‘Bozgun’ (Razgrom-1924) romanı, Boris Lavrenyov’un (1891-1959) ‘Kırk Birinci’ (Sorok pervıy-1924) hikâyesi, Konstantin Andreyeviç’in (1876-1945) ‘Lyubov Yarovaya’ (Lyubov Yarovaya-1926) adlı oyunu ve Vsevolod Vişnevski’nin (1900-1951) ‘İyimser Trajedi’ (Optimistiçeskaya tragediya-1933) oyunu, akımın etkisinde kaleme alınan örnek eserler olarak gösterilmektedir (Şalaginov, 2006: 13-14).

Bu sanatsal yöntem, sosyalist realizm tanımlamasına kadarki süreçte proleter realizm, yeni sosyal realizm ya da dinamik ve aktif sosyalist realizm gibi farklı şekillerde ifade edilmiştir. Sosyalist realist yaklaşımın en belirgin özelliği sosyalist yaşam biçiminin yüceltilmesi, çarlığın ve diğer sistemlerin kötü yönlerinin vurgulanarak propaganda-antipropaganda şeklinde eserlere yansımaları olarak gösterilebilir (Buşmin vd., 1983: 37). Akımın diğer önemli bir özelliği de karakterlerde yaşanan ruhsal diyalektik yönüdür. Genel anlamda diyalektik kavramına bakıldığında, iki karşıtlıktan, daha güçlü olarak ortaya çıkan olgu olarak ifade edilebilir. Zira ileri sürülen her teori, fikir ya da herhangi bir olgunun karşıt durumu çoğunlukla ortaya çıkar. Bu çatışmadan doğacak olan yeni sonuç da şüphesiz bir karşıtla karşılaşacaktır ve böylelikle diyalektik süreci kaçınılmazdır. Başka bir ifade ile diyalektiğin, tez, antitez ve sentez üçlemi olduğu söylenebilir. İçsel tartışmalar süreci ile yaşanan çıkarımlar, sosyalist realist akımda ruhsal diyalektik olarak ifade edilir. Kahraman, kendi içindeki tartışmalarla ruhsal bir dönüşüm yaşar (Popper, 1995: 119, Şalaginov, 2006: 17). Okuyucu, kahramandaki bu gelişimi açıkça görür, bu durum, yazar tarafından bilerek oluşturulur zira okuyucunun kahramanlardaki olumlu dönüşüme özenmesi istenir. Burada Stalin’in “yazarlar insan ruhunun mühendisleridir” şeklinde cümlesine atıf yapmak, bu bağlamda doğru olacaktır (Bulavka, 2007: 31). Örneğin, akım etkisinde yazılmış sosyalist realist bir eserde, bir köylü karakterinde sosyalist öğretiler öğrenilmesi ve sosyalist sisteme geçişle bir yeniden doğuş ve hızlı bir içsel gelişme ve dışa yansıma görülür. Eseri kaleme alan yazar, bu ruhsal gelişimin kaynağını açık ya da gizli olarak sosyalist gerçek düşünceyle iç içe geçirerek anlatır. Karakterin içsel gelişimi çoğunlukla karakterin konuşturulması yöntemiyle gerçekleştirilir (Şalaginov, 2006: 20). Çalışmanın başında verilen Lenin’in sözlerinden de anlaşılacağı gibi, edebi eser sosyalist ideolojinin bir propaganda-antipropaganda aracı olarak kullanılabilir. Sosyalist realist eserdeki karakterler, sosyalist ideoloji öncesi, kişisel ve sosyal açıdan insani niteliklerden yoksundur. Bu eserlerin toplumsal yönüne yine sosyalizm öncesi açıdan bakıldığında ise, haset, merhametten yoksun, insana, bilhassa kadına değer verilmeyen bir yapı oldukça belirgindir. Sosyalist realist akım etkisinde ele alınan eserlerde, bu yöntemle, çarlık dönemindeki toplumsal ve bireysel yapının kötü niteliklerinden sistemin sorumlu olduğunun altı çizilerek çarlık aleyhinde edebi eser üzerinden bir tür antipropaganda yapılır. Buna karşın sosyalist ideolojinin hakim olduğu toplumun ve bireyin diyalektik yoluyla yücelişinin propagandası yapılarak, bu sistemin yarattığı bireylerin erdemliliği her sayfada okuyucunun karşısına çıkarılır.

Maksim Gorki'nin Ana Eseri ve Eserden propaganda-Antipropaganda Örnekleri

Maksim Gorki'nin *Ana* adlı eseri toplumsal ve bireysel açıdan propaganda ve antipropaganda örnekleri noktasında oldukça zengindir ve bu nedenle, sosyalist realist edebiyatın öncü eseri sayılmaktadır. Eser 19. yüzyıl başlarında Çarlık Rusya'sındaki halkın sosyo-ekonomik durumunu ve sosyalist devrim sürecinin gelişimini akımının bütün özelliklerini kapsar şekilde ele almıştır. Roman, yazar-anlatıcı yöntemiyle ele alınmış olsa da yazarın zaman zaman kahramanlarını da konuşturduğu görülmektedir. Böylelikle eserin, okuyucu üzerinde ikna gücü etkin olarak sağlanmıştır. Romanda birçok karakter bulunmaktadır ama olayların merkezinde orta yaş üzeri ancak yaşam şartlarından dolayı oldukça yıpranmış bir kadın olan Pelageya Nilovna ve onun oğlu Pavel Mihailoviç isminde sarışın mavi gözlü bir genç vardır. Bu karakterler sosyalist realist akımın en belirgin özelliği olan ruhsal diyalektik açısından oldukça önemlidir. Pelageya eser içerisinde bir süre sonra sadece Ana olarak anılır. Bu iki önemli karakter dışında onların dava arkadaşları Nikolay, Lyudmila, Şaşenka, Ribin, eserde sadece hohol takma ismiyle anılan genç, Nataşa, Fedya ve Vesovçikov gibi yan karakterler de bulunmaktadır. Romanın mekânı başlangıçta bir mahalledir, ancak daha sonra olaylar köylere ve farklı alanlara taşar.

Bir mahallede yaşayan insanlar ekmeklerini semtlerinde bulunan bir fabrikadan kazanırlar. Ancak uzun süreli çalışmalarına rağmen son derece sefil bir hayatları vardır. Sadece ekonomik olarak değil sosyolojik olarak da bir yozlaşma içindedirler. Bu yozlaşma çarlık sisteminin karakteristik bir özelliği gibi eserin farklı noktalarında okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Eserin başkahramanı Pelageya'nın kocası Mihail de bu fabrikada çalışan yetenekli bir çilingirdir. Mihail bütün mahalleli gibi her gece içer, gelip karısı Pelageya'yı döver. Zavallı kadın kocasından o kadar korkar ki kocası kımıldadığında bile korkudan ezilir. Roman, Mihail'in ölümünden sonra farklı yöne doğru gelişir. Eserde kadınların üzerindeki bu ezilmişlik ve erkeklerin bu yozlaşmış durumu, toplumun karakteristik bir özelliği gibi yansıtılmaktadır ve böylelikle bu insan yığını çarlık sisteminin bir ürünü olarak gösterilmektedir. Henüz eserin ilk sayfalarında, çarlık sisteminin oluşturduğu yozlaşmış toplum ve birey şu cümlelerle betimlenir ve karanlık bir tablo, antipropaganda afişi gibi okuyucuya sunulur:

...Fabrikanın uğuldayan düdüğü, işçi mahallesi üzerine asılı dumanlı ve yağlı havayı her sabah aynı saate titreştirir, henüz sıkı bir uyku ile kaslarını dinlendirmeyi başaramamış asık yüzü birtakım adamlar, düdüğün çağrısına boyun eğerek izbeyi andıran küçük, gri evlerinden ürktülmüş hamam böcekleri gibi telaşla yola fırlar ve kaldırımsız yol boyunca soğuğu ve alacakaranlığı yara yara yürüyüp altı üstü onlarca yağlı, pis penceresinden yaydığı kör ışıkla çamurlu yolu belli belirsiz aydınlatarak, kayıtsız bir özgüvenle onları bekleyen taş yapıya ulaşırlardı...(s. 9).

Son derece kasvetli cümlelerle çarlık sisteminin dönemi ve ortamı yansıtılmaktadır. İnsanlar ürktülmüş hamam böceklerine benzetilmektedir. Dönem aleyhinde bu olumsuz cümlelerle başlayan eser, ilerleyen sayfalarda da devam eder. Eserde toplum ve birey şu cümlelerle betimlenir:

...Birbirleriyle karşılaştıklarında fabrikadan, makinelerden söz ederler, ustabaşılara söverler, sürekli işle ilgili şeyler konuşur, düşünürlerdi. Bu tek düze yaşam içinde düşünce adına hep aynı sönük, güçsüz, işe yaramaz kıvılcımlar görünürdü. Eve dönünce karlılarıyla kavga ederler, çoğu kez de acımasızca döverlerdi onları. Gençler ya mahallenin kıytırık lokantasında oturur, ya da birbirinin evinde toplanıp akordeon çalarlar, açık saçık şarkılar söyler, küfreder, dans eder, içki içerlerdi. Çalışmaktan yorgun düşmüş insanlar çabucak sarhoş olur, sonra da yüreklerinde anlaşılmasız marazi bir öfkenin gerginliğini duyarlardı. Kurtulmak isterlerdi tabi bu gerginlikten. Bu tedirgin edici gerginlik duygusundan kurtulmak, gevsemek, boşalmak için hiçbir fırsatı kaçırmazlar, bir hiç yüzünden birbirilerinin üzerine atılıp yabanıl hayvanlar gibi, alt alta üst üste boğuşurlardı. Bu kanlı kavgalarda zaman zaman sakatlananlar hatta ölenler olurdu. Aralarındaki ilişkilerde belirleyici olan şey, kıskırtıcı öfke ve kin duygusuydu; bu, tıpkı kasların

hiç geçmeyen yorgunluğu gibi tedavisi olanaksız, süregelen, kökleşmiş bir duyuydu, bir ruh rahatsızlığıydı...(s. 10).

Dönemin insanları ruhsal açıdan hastalıklı olarak nitelenirken sosyolojik yapının yozlaşmışlığı da yazar tarafından okuyucuya çarpıcı cümlelerle verilmektedir.

Daha eserin ilk bölümlerinde dönemin yapısı üzerine antipropaganda niteliğindeki bu cümleler tüm kasveti ile okuyucuya hissettirilir. Romanın farklı bölümlerinde toplumun bütün katmanlarındaki bu negatif durum, tüm çıplaklığıyla ortaya konur:

...Pazarları gençler evlerine geç vakit; üst baş yırtık, yüz göz kanlı, toz toprak içinde, arkadaşlarına çaktıkları yumruklardan dolayı öç alırcasına sevinç duyarak ya da uğradıkları hakaret nedeniyle hırslarından gözyaşları dökerek, aşağılanmış, sarhoş, acınası, talihsiz, iğrenç şekilde dönerlerdi...(s. 11).

...Çocuklar da çok dövülür, çok aşağılanırdı; ama gençlerin sarhoş olup birbirleriyle dövüşmeleri yaşlılarca hoş karşılanırdı: babalarda gençliklerinde aynı şeyleri yapmışlardı çünkü; içki içmiş, dövüşmüş, dayak yemiş, dayak atmışlardı. Hayat böyleydi...(s.11).

Düzenin bir resim gibi okuyucunun gözünde canlandırıldığı bu paragraflar, çarlığın yarattığı insan modelini okuyucuya anlatır, başka bir ifadeyle sosyalizm karşısında olan sistem aleyhinde edebi cümlelerle antipropaganda yapılmaktadır. Bunlar, dönemin gerçeklerinin sosyalist perspektiften edebiyat aracılığıyla betimlenmesi olarak ortaya konulmaktadır. Bu antipropaganda karamsar bir tablo şeklinde, eserin birçok bölümünde okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

Bütünsel olarak bu karamsarlığın içinde, birey ayrıca ele alınır. Örneğin, kadının toplumdaki yerine eserin birçok noktasında farklı karakterler üzerinden değinilmektedir. Ancak romanın başkahramanı Pelageya (Ana) karakteri, bu açıdan son derece önemlidir, zira sosyalist realist akımın en belirgin özelliği olan ruhsal diyalektik Pelageya üzerinden verilmektedir. Ruhsal diyalektik yöntemde karakterler bir anda ve kendiliğinden değil adım adım, eser boyunca ve karşılaşılan durumlarla gelişimlerini sürdürürler. Yazar bu gelişimi belirli edebi yöntemlerden faydalanarak uygular (Şalaginov, 2006: 17). Eserde bu ruhsal diyalektik, Ana (Pelageya) karakteri üzerinden verilir. Eserin başlarında yazar, Pelageya'nın ruhsal ve fiziksel durumunu şu cümlelerle betimler:

...Pelageya uzun boylu, sırtı hafifçe kamburlaşmış, işten ve kocasının dayaklarından yıpranmış bir kadındı; sessizce ve sanki birilerine çarpmaktan korkar gibi yan yan yürürdü, kırışıklıklarla kaplı ve hafiften şişkin, geniş, oval yüzünde kara gözleri, yoksul mahallelerin bütün hemen hemen bütün kadınlarında olduğu gibi kaygıyla, hüznle parlardı. Sağ kaşının üzerinde derin bir yara izi vardı ve bu iz sağ kaşını hafifçe yukarı kaldırdığı için sağ kulağı da sol kulağına göre biraz daha yüksekmış gibi dururdu; bu durum, yüzüne sürekli tetikte duruyormuş, her an kaygıyla çevresini dinliyormuş izlenimi verirdi. Koyu renk, gür saçları arasında tutam tutam ak saçlar ışıldardı. Son derece yumuşak başlı, kederli, boyun eğer bir kadındı...(s. 16-17).

Yazar bu paragrafta, mevcut sistemin oluşturmuş olduğu kadının portresini Pelageya üzerinden çizmiştir. Bu ezilmişlik Pelageya'yı bütün kadınlar gibi sinik, korkak ve zavallı bir duruma getirmiştir. Bir süre sonra kocası Mihail ölür ve komşuları "kocasının öldüğüne ne kadar sevinmiştir kadın" şeklinde arkasından konuşurlar. Kocasının ölümünden sonra, oğlu Pavel'in de babasındaki gibi davranışlarına itiraz etmeden boyun eğer zavallı kadın, ancak onun bir süre sonra şaşırtıcı bir şekilde değiştiğini görür. Bu değişiklik gün geçtikçe oğlunun karakterine ve davranışlarına belirgin şekilde yansır. Eserde bu değişikliklerin başlamasıyla birlikte, mevcut sistem aleyhine antipropagandayla beraber sosyalizmin propagandası da yapılır. Bu propaganda, toplumun sosyalist düşünceye geçişinden sonra negatiften pozitif dönüşümünü betimleyen cümlelerle gerçekleşir. Bu dönüşüm adım adım farklı karakterler ve toplum üzerinden verilir. Yazar ilk kıvılcımı Pelageya'nın oğlu Pavel üzerinde okuyucuya sunar:

...Akşam eğlencilerine pek seyrek uğruyordu artık; pazar günleri bir yere gitse bile eve ayık dönüyordu. Ana oğlunu büyük bir dikkatle izliyor, yağız yüzünün gitgide inceldiğini, bakışlarının ciddileştiğini ve dudaklarının tuhaf, sert bir çizgiye dönüştüğünü gözlemliyordu... (s. 18).

...Oğlunun fabrikada çalışan öbür gençlerden başkalaştığını gören Ana seviniyordu...(s.18). Öte yandan davranışlarındaki bir takım ayrıntılar da Ana'nın dikkatini çekmeye başlamıştı: Örneğin şık giyinmek türünde züppeliklere son vermişti; hem kendi temizliğine, hem de giysilerinin temizliğine daha bir özen gösterir olmuştu; yürüyüşüne bir serbestlik rahatlık gelmişti; dış görünüşü daha bir yalın, yumuşaktı...(s.19).

Genç Pavel yeni sosyalist öğretilerle tanışmıştır. Romanın bu bölümlerinden başlayarak sosyalist sistemin yetiştirebileceği birey, açık şekilde bazen de üstü kapalı olarak, büyüleyici sözlerle betimlenerek bir propagandaya dönüşür. Bu değişimin nedeni başlarda doğrudan belirtilmiyor olsa da ilerleyen sayfalarda sosyalist öğretilerin gücüyle dönüşümün gerçekleştiği açıkça verilmektedir. Bu gencin değişimi sadece kendisi için değil başkaları için de gerçekleşiyordu, zira bir süre sonra Pelageya'ya kadınlığı, analığı o anlatıyordu ve toplum için gerekliydi bu değişim:

...Ağlama! dedi Pavel usulca, sevecenlikle; ama Ana'ya oğlu kendisiyle vedalaşıyormuş gibi geldi. "Yaşadığımız şu hayatı bir düşünsene kırk yaşındasın, peki hiç yaşadın mı? Babam seni döverdi; bunun nedenini şimdi anlayabiliyorum: Yaşamdan payına düşen acıların öcünü senin kaburgalarından çıkarıyordu. Yaşam, üzerine abanmış, ezdikçe eziyordu kendisini, ama o, üzerindeki bu baskının nereden geldiğini bir türlü anlayamıyordu. Tam otuz yıl çalıştı fabrikada; çalışmaya başladığında iki ayrı binası vardı fabrikanın, şimdiyse yedi ayrı binaya yayılmış durumda!" Belli belirsiz bir korku duyuyordu oğlunu dinlerken, ama aynı zamanda da dinlemeye dayanamıyordu. Oğlunun gözleri nasıldaki pırıl pırıldı konuşurken! Göğsünü sıkı sıkı masaya dayayarak, annesine biraz daha sokuldu ve okuduklarından çıkardığı gerçeği anlatmayı doğrudan doğruya onun yaşlanmış gözlerine bakarak sürdürdü (s. 21-22).

...Hiç sevinç oldu mu hayatında? Anmak istersen nasıl anarsın yaşadıklarını?" Dinliyor, acılı yüreğini yumuşacık okşayan, daha önce hiç bilmediği bir şeyler duyumsayarak kafasını belli belirsiz sallıyordu. Ona, yaşadığı hayata dair değerlendirmelerdi bunlar ve ilk kez duyduğu bu düşünceler, içinde nicedir uyuyup kalmış başka düşünceleri, hayatta hiç gün görmediğine dair unutulup gitmiş bir takım duyguları, kısacası uzak gençliğinin duygu ve düşüncelerini uyandırıyor içinde...(s. 22).

Toplumun önemli bir parçası olan genç insandaki değişim olgunlaşır. Yazar Pavel'in diğer gençler gibi içki içen, küfür eden, kavga eden bir birey olmaktan kurtuluşunu ve bunun nedeninin tanışmış olduğu yeni öğretiler olduğunu eserin ilerleyen sayfalarında açıkça ifade eder. Bu genç, artık çevresine gerek duruşu gerek sesleniş ile aydınlık vaat eder. Bu değişimin olumlu gözlemleri, Pelageya'nın da içinde uyanışa neden olur.

Yazarın, aşama aşama kadının ismi olan Pelageya yerine Ana ifadesini kullanmaya başladığı ayrıca dikkate değerdir. Burada yapılmak istenen, kadının bir ana olarak ya da başka bir statüdeki durumunun önemi olmaksızın ve ayrıca uşak farklılıklarına bakılmaksızın bireyde ruhsal dönüşümün yaşanabileceğinin vurgulanmasıdır.

Bir süre sonra Ana ve Pavel'in evi genç insanların toplantılarına ev sahipliği yapar. Bu toplantılarda yaşanan konuşmalara Ana da kulak misafiri olur. Toplantılara Nataşa isminde genç bir kız da katılmaktadır. Nataşa eserin başlarında verilmiş olan çarlık sistemindeki kadın tipine hiç benzemez. Toplantıların diğer bireyleriyle, başka bir ifadeyle erkeklerle eşit davranışları ve konuşmaları vardır. Bu eşitlik algısı, Nataşa'nın bilinçli konuşmaları yoluyla okuyucunun dikkatine özenle sunulmaktadır.

...Her şeyi bilmemiz gerektiğini söyleyenler doğru söylüyorlar. Kara cahil yığınların bizleri görebilmesi için bilincin ışığıyla önce kendi kafalarımızı aydınlatmalıyız, her şeye dürüstçe ve dosdoğru yanıtlar verebilmemiz gerekir... Bütün doğruları ve yalanları bilmeliyiz... (s. 35).

Bu paragrafın hemen öncesinde yazar, Ana ve Nataşa karşılaştırmasını Ana'nın düşünceleri üzerinden verir ve böylelikle iki kadın modeli okuyucuya sunulur. Maksim Gorki eserin birçok bölümünde, sosyalist realizmin sıkça faydalandığı, karakterleri konuşturma yöntemini kullanır. Bu kıyaslamalarda, çarlık ve sosyalist sistemdeki farklılıkların, bir reklam afişi gibi okuyucuya sunulduğu söylenebilir. Gorki eserde, ayrıca bilinç akışı tekniğinden de sıkça faydalanmıştır. Bu yolla Ana'yı sadece Nataşa'yla değil Ana'nın kendisi ile de karşılaştırmış ve ayrıca iki sistemin gençleri arasındaki fark okuyucunun dikkatine sunmuştur.

...Nataşa'nın su sırlıtsını andıran sesi, ona gençliğinin eğlenti akşamlarını, nefesleri keskin bir şekilde votka kokan delikanlıların kaba konuşmalarını, açık saçık şakalarını anımsattı; eski anılara dönmek oldukça acıtıcıydı; kendine acımaya başladı birden. Ölen kocasının onu isteyişini anımsadı. Bir eğlenti akşamı karanlık bir sundurmada yaklaşmıştı kendisine ve tüm bedeniyle üzerine abanarak duvara sıkıştırmış ve öfkeli boğuk bir sesle: "Varacak mısın bana?" diye sormuştu. Bu davranış hem bedeninin, hem de yüreğini incitmişti... (s. 34).

Okuyucunun bu iki sistemi karşılaştırabilmesi açısından eserin başındaki bu diyaloglar oldukça önemlidir. Bu tartışmalar, yılları ezilerek geçmiş ve birey olarak kabul edilmemiş Pelageya'yı bile düşündürmektedir, dolayısıyla okuyucuya da yaş, cinsiyet ve sosyal statü farkı gözetmeksizin düşünmek ve var olanı sorgulamak düşer algısı uyandırılmaktadır.

Toplantılar devam ederken, bu işçi mahallesinde ayrıca broşürler ve el ilanları da dağıtılmaktadır. Bu yazıların içeriği de eserde oldukça açık ilan edilmektedir.

...Mavi mürekkeple yazılmış kâğıtlar dağıtan sosyalistlerden söz ediliyordu mahallede. Bildirilerde fabrikadaki çalışma düzeni sert bir şekilde eleştiriliyor, Petersburg'da ve Rusya'nın güneyindeki fabrikalarda başlatılan grevlerden söz ediliyor, işçiler birleşmeye ve öz çıkarları için mücadeleye çağırılıyordu... (s. 51).

İlanların içeriğinin açık bir dille verilmesinin, edebi eser üzerinden propaganda yoluyla daha büyük kitlelere ulaşabilmenin başka bir yolu olduğu da söylenebilir. Sosyalist realist akım tarzında kaleme alınmış bir eserin bu yönü, onun sadece sanatsal bir yöntem ve üsluptan çok bir propaganda aracı şeklinde ifade ediliyor olmasına da örnek gösterilir (Dubrovina, 2011: 181).

Eserde sosyalist sistemin oluşturduğu gençlerin ve kadınların birçok üstün niteliği farklı bölümlerde geçer. Farklı bölümlerde bu niteliklerinin kaynağında savundukları dava öğretilerinin bulunduğu doğrudan ya da dolaylı olarak verilir. Örneğin korkusuzlukları, davalarındaki haklılıktan ileri gelmektedir. Cesaretli duruşları ve fedakârlıkları, çarlık askerlerinin evlerini aramaları sırasında, dünya işçi günü sayılan 1 Mayıs yürüyüşünde ve ellerindeki ilanları ya da kitapları dağıtmak için gösterdikleri çabalarında çarpıcı bir şekilde betimlenir.

Kitabın ilerleyen sayfalarında, devrim için çalışan bu genç insanlar, aralarındaki bir sohbette çarlık yönetimi sonrasında kendi oluşturacakları dünyayı son derece güzel sözlerle betimlerler. Bu dünya, erdemli ve özgür insanlardan oluşacaktır. Bu bir ütopya değil, kaçınılmaz bir gerçek gibi betimlenmektedir. Böylelikle eserin okuyucusuna büyük bir umut ve inanç aşılanmaktadır. Sosyalist realizmde, her şey mükemmel olarak gösterilmelidir, eksiklikler var olsa da bunlar kesinlikle giderilecek ve geçici olan durumlar gibi betimlenir (Taygin, 1958: 13). Eser içerisinde buna benzer birçok bölüm bulunur:

...Şundan eminim ki, gün gelecek insanlar birbirilerini sevecekler, herkes birbirine yıldız gibi görünecek! Özgür insanlar yüce özgürlükleriyle dolaşacaklar dünyada; herkes birbirine karşı açık yürekli olacak; herkesin yüreği hasetten, kıskançlıktan, kinden, nefretten arınmış olacak! O zaman hayat da olmayacak; hayatın yerini insana hizmet alacak; insan yüceler yücesi bir imgeye

dönüşecek; özgür insanlar için bütün doruklar, yücelikler erişilebilir olacak! Hakikat ve özgürlük içinde güzellik için yaşanacak. Dünyayı en geniş, en kapsamlı biçimde bağrılarına basabilen ve onu derinlemesine sevebilenler en iyi insanlar olarak görülecekler; en iyiler en özgür olacaklar; en çok güzellik onlarda olacak! Böylesi bir hayatın insanları yüce insanlar olacak!...(s. 156).

Kurulacak düzendeki insanın, özenli betimlemelerle yüceltildiği görülmektedir. Eserin başından itibaren, çarlık döneminin en fazla baskı altındaki bireyi olan kadının ve gencin yeni sistemle birlikte nasıl özgürleşecekleri ifade edilirken bu bölümde sistemin insan üzerindeki topyekûn etkisine değinilmiştir. Burada sosyalizmle ulaşılan özgürlüğün yaratacağı erdemli insan kaçınılmazdır vurgusu yapılmıştır. İdeale ulaşmanın kesinliği, sosyalist realist akımın en belirgin niteliklerinden biridir (Aleksandroviç, 2013:165). Böylelikle okuyucu bu sosyal sisteme özendirilmiştir. Devamında verilen cümlelerle insanın bu düzen için hiçbir şeyden kaçınmaması gerektiği eserdeki başka bir kahraman tarafından şu sözlerle ifade edilir:

...Sustu, bedenini dikleştirdi, göğüsten gelen derin bir sesle: "Böyle bir hayat için," dedi, "yapamayacağım şey yoktur...(s. 156).

Bu cümle ile yazar, okuyucuyu bu ideale ulaşmak için verilecek çabanın kıymetini yücelterek, bir özenti uyandırmaktadır. Zira birey ve toplum özgürdür ve kıymetlidir bu sistemde.

İnsana ve topluma verilen değer karşılaştırması, eserde pek çok yerde olduğu gibi Pavel'in Ana ile bir konuşmasında da farklı bir açıdan, insan yaşamı üzerinden verilir. Ana'nın da bu sosyalist gençler gibi olmaya ve onlar gibi düşünmeye başladığı andır bu an:

...Cinayetten başka bir şey değil bu, Anne! Milyonlarca insanın iğrenç bir şekilde katledilmesi, ruhların öldürülmesi, anlıyorsun, değil mi? Ruhların öldürülmesi! Bizimle onların arasında ki farkı görüyor musun? Birine yumruk attığı için nasıl utanç duyuyor bizim arkadaşımız, nasıl acı çekiyor! En önemlisi de böyle bir şeyi nasıl iğrenç buluyor! Onlarsa binlerce insanı kolları kıpırdamadan öldürebiliyorlar! En ufak bir acıma duymak şurada dursun, böyle bir şeyden zevk alabiliyorlar!...(s. 160).

Yazar, eserin bu bölümünde, kişi ve toplum karşılaştırmasını çarlık sisteminin bir polisine yumruk atmaktan utanç duyan bir gencin insani duygularını ve karşı taraf olarak nitelediği çarlık düzeninde insanın ne derece önemsiz görüldüğünün altı çizilmektedir. Burada, insani vasıfları yüksek olan sosyalist sistemin bireyi ve toplumu propagandası farklı bir açıdan yapılırken, çarlık sisteminin olumsuz yönleri ön plana çıkartılarak karşı tarafın, yani çarlık sisteminin, bireyi ve toplumunun antipropagandası yapılmıştır.

Devamında, davalarındaki haklılığı uzun uzadıya anlatır Pavel ve sonunda şöyle seslenir.

...Bütün bu alçaklığı, bu utanç verici kokuşmuşluğu bir anlayabilseydin, bizim gerçeğimizi, bu gerçeğin ne denli yüce ve aydınlık olduğunu da anlayabilirdin...(s. 160).

Aslında, bu sesleniş Ana'ya yapılırken, onun şahsında bütün analara, bütün kadınlara ve bütün insanlığadır. Edebi bir eser üzerinden ideolojinin kitlelere ulaşabilmesine önemli bir örnektir. Yazar birçok noktada sosyalizmin ideal gencini, ideal işçisini, ideal kadını, ideal babasını ya da annesini okuyucuya sunmuştur.

Ana'nın kendi içinde gelişimi devam eder ve oğlunun bu seslenişine cevabı bunun kanıtı niteliğindedir.

...Ana ayağa kalktı; son derece heyecanlıydı; yüreğini oğlunun yüreğiyle aynı ateş içinde eritme coşkusu sarmıştı tüm varlığını. "Dur biraz, Pavelciğim, dur biraz..." diye seslendi tikanırcasına. "Sanırım, anlayabiliyorum... dur biraz"...(s. 160).

Bu duyuş ve bu anlayış Ana'nın ruhuna işlemiştir artık. Yazar, bundan sonra Ana'yı cesaretli, sorgulayan ve düşünen bir birey şeklinde okuyucuya sunarak, Ana'daki bu ruhsal değişimi vurgular. Bu cümleler sosyalist sistem içerisindeki bireyin ruhsal gelişiminin kaçınılmaz

olduğunun ifadesi gibidir. Bir süre sonra Ana, Pavel'in ikinci kere tutuklanacağı 1 Mayıs yürüyüşünde, devrim bayrağının altında marşlarla gençlerin arasındadır. Bayrağı tutan oğluna gururla bakar:

...Doğrul ve kalk, ey emekçi halk ve siz, ey açlar, yürüyün savaşa... (s. 186).

Devrim bayrağı ve marşlar altında gençlere ve oğluna gururla bakan bir ana, coşkulu bir propaganda ögesine dönüşerek okuyucunun bilincine sunulmuştur.

Eserde sosyalist gençlerin köylüye ve halka yaklaşımı son derece saygılı iken, çarlık sisteminin bu kitleye yaklaşımı aşağılayıcı ve küçümseyicidir. Köylülere broşür dağıtan Rıbin'in yakalanması esnasında çarlık sisteminin polisinin köylüyle diyalogu yoluyla bu yaklaşım farkı betimlenmiştir.

...Kılıcının kabzasıyla mavi gözlü köylünün göğsüne vurarak: "Yoksa sen misin halk, Çumakov?" dedi. "Kim ulan, halk?" Sağ eliyle birinin sakalını çekti: "Sakın sen olmayasın Mişin? Tez dağılın rezil herifler! Yoksa dünyanın kaç bucak olduğunu gösteririm size... (s. 309).

Bu bölümde de yazar, net olarak, halka yaklaşımı gerçekçi ögeler üzerinden çarlık sistemi aleyhine antipropaganda şeklinde farklı bir açıdan eserine yansıtmıştır.

Bu arada Rıbin'in tutuklanmasından sonra bir köylüyle Ana'nın konuşması, onun ruhsal gelişiminin eser boyunca devam ettiğine önemli bir örnektir.

...Lanet olasıcalar, soyuyorlar insanları eziyorlar, çamurların içine sokup çiğniyorlar!" "Güçlüler" dedi köylü usulca. "Çok güçlüler!" "Peki kimden alıyorlar bu gücü?" diye bağırdı Ana öfkeyle. "Bizden... halktan alıyorlar! Her şeyi bizden alıyorlar!... (s. 320).

Sosyalizmin, baskı altında kalmış orta yaşlarda bir kadına vermiş olduğu bu olgunluk ve gelişim, onun sorgulayan cümleleriyle ortaya çıkar. Ayrıca, davasında doğru ve dik durduğu için duyduğu gurur ya da dava içerisindeki bir gence oğlu kadar değer vermesi oluşacak toplum içinde bireyin yerinin vurgusu açısından önemlidir. Ana el ilanlarını Rıbin'e vermek için gittiği köyde, Rıbin'in tutuklanmasından sonra köylülerle toplantısında etkili nutuk atmaya başlar:

...Güçlük içinde yaşayan, yokluğun, yoksulluğun, yasa tanımazlığın altında ezilen, varsıllar ve onların uşaklarınca hayatları zindan edilen herkes, kendileri için hapiste çürüten, ölümcül işkencelere katlanan iyi insanlara sahip çıkmalıdır. Çünkü bu insanlar hiçbir kişisel çıkar gütmeyen, tüm insanları mutluluğa ulaştıracak yolu açıklıyor, yalana dolana sapmadan bu yolun çetin bir yol olduğunu söylüyor ve kimseyi kendilerini izlemeye zorlamıyorlar. Ama insan bir kez onların safında yer aldı mı, bir daha onlardan ayrılmaz, çünkü yalnızca onların yolunun doğru olduğunu anlar!... (s. 326).

Artık Ana sadece sorgulamaz, sosyalist öğretiler üzerine düşüncelerini de dışa vurur. Aynı toplantıda yazar, başka bir kadın karakter üzerinden de benzer dönüşümü bir propaganda şeklinde okuyucuya sunar.

...Bir kitapta okumuştum: Yaşam anlamsızdır, diyordu. Bununla ne demek istediğini hemen anladım. O tür yaşamı biliyorum çünkü: Düşünceler insanın kafasında çobansız koyunlar gibi, birbiriyle bağlantısız, kopuk kopuk dolaşır durur, onları toparlayacak kimse yoktur... Anlamsız yaşam dedikleri bu işte! Bir kaçabilsem bu yaşamdan! Dönüp ardıma bakmaksızın... İnsanın aklı bir şeylere erdi mi nasıl da acı çekiyor... (s. 331).

Görüldüğü gibi sadece Ana değil, başka bir kadın da sosyalist öğretiler sayesinde okuyan, sorgulayan ve tartışan bir birey olmuştur. Buna benzer örnekler eserin birçok yerinde farklı statülere sahip karakterler üzerinden verilir.

Eserin başından sonuna kadar sosyalist sistem ve çarlık sistem arasında farklı karşılaştırmalar yoluyla propaganda-antipropaganda yapılır. Eserin sonlarında sosyalist genç

Pavel'in yargıç karşısında savunma yaparken ifadeleri sosyalizmin manifestosu niteliğinde bir konuşmadır. Bu cümleler okuyucunun içinde bir coşku uyandırıcı özelliktedir.

...Bizler devrimciyiz. Ve birilerinin buyruk vermesi, birilerininse sürekli çalışması devam ettikçe, devrimci kalacağız. Sizlere çıkarlarını korumanızın emredildiği toplumsal yapıya karşıyız biz, hem bu toplumsal yapının, hem de sizin uzlaşmaz düşmanınız ve biz zafere ulaşana dek aramızda uzlaşma diye bir şey olmayacak! Zafer biz işçilerin olacak...(s. 381).

...Sizler önyargıların ve alışkanlıkların boyunduruğundan kurtulamazsınız; o boyunduruk, hepinizi manen yok etmiş durumda... Oysa bizim iç özgürlüğümüze hiçbir şey engel olamaz. Bizlere verdiğiniz zehir, elinizde olmadan bilincimize akıttığınız panzehirden daha güçsüzdür...(s. 381).

...Tarihsel hakkaniyet, adalet üzerinize abandığında sizi koruyabilecek bütün argümanları tükettiniz; siz artık düşünce alanında hiçbir şey yaratamazsınız, kafalarınız kısırlandı. Oysa bizim sahiplendiğimiz düşünce sürekli daha parlak ışıklar saçarak gelişiyor, halk yığınlarını içine alıyor, onları özgürlük savaşına hazırlıyor...(s. 381).

Pavel'in dışında bütün sosyalist gençlerin savunması bir sistem karşılaştırması üzerinde propaganda/antipropaganda şeklindedir. Bu konuşmalar, sosyalist öğretilerin tartışılmaz gerçeklikte ilanı şeklinde açık bir propagandaya dönüşürken, karşıt görüşün insani bütün değerlerden yoksunluğu betimlenerek çarlık sistemine dönük bir antipropaganda haline dönüşür. Eser, Ana'nın jandarmalardan dayak yerken bile büyük bir inançla dağıttığı ilanlar ve attığı sloganlarla son bulur.

Ey insanlar, gücünüzü birleştirin, tek bir yumruk olun!" Bir jandarma, kocaman, kırmızı eliyle yakasına yapışarak başını ileri geri sarstı. "Kes sesini" Ensesi şiddetle duvara çarptı, yüreğini bir an korkunun yakıcı dumanı büürdü ama bu yalnızca bir an sürdü... (s. 415)

...Gerçeğin ateşini kan denizinde söndüremezsiniz" Eline vurdular. "Akılsızlar! Rüzgar ekiyorsunuz fırtına biçeceksiniz" Jandarmalardan biri boğazına sarılıp sıkıya başladı. Bir hırıltı yükseldi boğazından. "Zavallılar"... (s. 416)

Sonuç

Çalışmada sosyalist realist akımın öncü eseri sayılan Gorki'nin Ana eserinden verilen somut örneklerle akımın özellikleri ve genel anlamda edebiyattaki yeri daha özeldi ise Rus edebiyatı açısından önemi ve yerine değinilmiştir. Akım propaganda/antipropaganda yönüyle ele alınırken, aynı zamanda eser de farklı bir açıdan incelenmiştir. Ayrıca edebiyatın toplumu yönlendirebilme yönüne vurgu yapılarak, edebiyatın politik ve sosyolojik etki gücüne de somut veriler üzerinden değinilmiştir. Böylelikle edebiyat, politika ve sosyoloji ilişkisi verilerek edebiyatın bu alanlarla olan etkileşiminin de altı çizilmiştir. Genel olarak bakıldığında, edebi bir çalışmanın birey, toplum ve sistem ile ilişkisinin bir amaca kanalize edilebileceği teorik ve pratik olarak açıkça görülmektedir.

Gorki'nin eserini, elindeki ilanları dağıtırken jandarmalar tarafından dövülen Ana'nın cesaretle haykırışlarıyla bitirilmesi sıradan değildir, olağanüstü bir durumda dahi, orta yaşlarda bir kadının sahip olduğu inanç ön plana çıkarılarak, ideolojinin öğretileri yüceltilir. Bunun dışında, bir olgu olarak ruhsal diyalektiğin altı kalın çizgilerle çizilmektedir Zira eserin başında ezilmiş, düşünme ve sorgulama yetisini kaybetmiş, yozlaşmış değerleri olduğu gibi kabul eden bir kadından, düşünen, sorgulayan ve sonuç çıkarımında ruhunda gerekli cesarete sahip bir kadın var olmuştur. Ayrıca, bu bireylerle ulaşılacak sosyalist sistemin kaçınılmazlığı da tekrar vurgulanır. Zira bireyin diyalektiği sonucunda toplumun dönüşümünün de engellenemez olduğu karakterler üzerinden verilir.

Sonuç olarak edebiyatta belirli amaçlar doğrultusunda ele alınmış eserlerin, ideolojik propaganda-antipropaganda aracı olabileceği teorik ve pratik düzlemde görülmektedir. Bu amaç

için karakterlerin olumlu ve olumsuz nitelikleri vurgulanabilmektedir. Sosyalist realizmde toplum ve bireyin homojen yapısı ve aynı paralelde dönüşümü ideolojinin hedeflerine dönük olarak doğrudan okuyucunun gözlerinde canlandırılır.

KAYNAKÇA

- Aleksandroviç, D. P. (2013). "Sotsialistiçeskiy realizm: metod, stil, idelogiya." *İzd. Jurnal Gramata, no.32 (38), s. 162-166*
- Bulavka, L. A. (2007). *Sotsialistiçeskiy realizm prevratnosti metoda filosofski diskurs*. Moskva: İzd. Revolyutsiya Kultura.
- Buşmin, A. S. Kupreyanova, E. N. Livaçyov, D. S. & Makogonenko, G. P. (1983). *İstoriya ruskoy literature v četiryoh tomah tom-4*. İzd. Akademiya Nauk SSSR. İnstitut Ruskoy Literature (Puşkinskiy Dom).
- Dubrovina, N. V. (2011). "Sotsialistiçeskiy realizm metod i stil." Tomsk: *Vestnik TGU. Vipusk 7, (99) strnts. 181-185*.
- Ermolayev, G. (1968). "Mosti, literaturno-hudojestvenniy i obşçestvenno-politiçeskiy almanah." *Münhen: Tovarişçestvo Zarubejnih Pisateley. S.295-313*.
- Gorki, M. (2016) *Ana, çev. Mazlum Beyhan*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Lenin, V. İ. (1968). *Filosofskiye tetradi polnoye sobraniye soçineniy izdanie 5, tom 29*. Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politiceskoy Literature Moskva.
- Lenin, V. İ. (1969). *Partiynaya organizatsiya i partiynaya literatura. Polnoye sobraniye soçineniy izdanie 5, tom 12*. Moskva: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Politiceskoy Literature Moskva.
- Pern, T. (2010). "Socialist realism as anti-canonical art." *Central and Eastern European Online library Interlitteraria, issue 15 (2), p. 531-544*
- Popov, D. A. (2013). "Sotsialistiçeskiy realizm: metod, stil i ideologiya." *Jurnal Gramata, No. 12 (38): ç. 2. s. 162-166*.
- Popper, K. (1995). Şto takoye dialektika. *Voprosi Filosofii, No. 1. s. 118-138*.
- Rezikova, B. (1932). "N. A. Dobrolyubov "provitsionalnaya holera" Moskva: *Jurnalno-Gazetno Abyedinenie. Literaturnoe Nasledstvo tom.3. strnt. 109-142*.
- Şalaginov, N. V. (2006). *Ruskaya literatura sotsialistiçeskogo realizma i ee genesis*. Nijniv Novgorod, Nijegorodskiy Gosudarstvenniy Universitet im. N. İ Lubaçevskogo. Dissertatsiya na soiskanie uçyonoy stepeni kandidata filologiceskih nauk.
- Tağızade, L. (2006). "Sosyalist realizm: kökeni, oluşumu süreci ve kavramı." *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Cilt-3, Sayı-4. s.7-24*.
- Taygin, A. (1958). *Sotsialistiçeskiy realizm, zameki o sovetskoy literature*. Münhen: İzd. Tsentralnogo Obyedineniya Politiceskih Emigrantov iz SSSR (TSOPE).
- Yudin, A. İ. (2013). Teoriya trudyaşçih N. G. çernişevskogo. *istoriçeskiye, filosofskiye, politiçeskiye i yuridiçeskiye nauki, kulturalığıya i iskustvovedeniye. Gramota: No-1(27) s.214-219*.